

3. В. Шевченко

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Опитування проводилось методом анкетування за місцем навчання респондентів з 11 по 15 травня 2015 року, метод відбору респондентів – квотна вибірка (за ознакою статі). Всього було опитано 260 студентів денної форми навчання (довірчий інтервал 5%), середній вік опитаних – 20 років.

Анкета складається з 27 питань, які дозволяють визначити властиві респондентам гендерні стереотипи, а саме:

- стереотипи **маскулінності** та **фемінності**, що нав'язують людям певні думки про соматичні, психічні та поведінкові якості, характерні для чоловіків і жінок;
- стереотипи сімейних і професійних ролей, пов'язані з гендером;
- стереотипи, пов'язані зі змістом діяльності чоловіків і жінок (класифікація Воронцова Д.В.).

В ході дослідження було виявлено:

- більшість опитаних чоловіків (56%) вважає, що сучасна жінка не зазнає дискримінації в професійній сфері. Жіночі відповіді не були такими однозначними: 33% дотримуються думки, що жінці будувати професійну кар'єру важче, ніж чоловікові, тоді як 34% не бачать утисків жіноцтва у сфері трудових відносин;
- більшість опитаних (57% чоловіків та 57% жінок) впевнена, що стать людини не впливає на її працевлаштування, проте 39% жінок та 29% чоловіків вважають, що легше влаштуватися на високооплачувану роботу чоловікові;
- більшість респондентів (63% чоловіків і 68% жінок) не знає, що середня заробітна плата жінок в Україні на 30% менша, ніж у чоловіків;
- більшість опитаних (55% чоловіків та 51% жінок) не бачить різниці під чиїм керівництвом працювати – чоловіка чи жінки. Проте 23% чоловіків та 35% жінок воліли б працювати під керівництвом чоловіка та лише 8% чоловіків і 4% жінок віддали перевагу керівнику-жінці;
- 46% чоловіків та 19% жінок погодились із твердженням, що основна роль жінки в суспільстві пов'язана з її «природним» призначенням – родина, чоловік, діти. Проте більшість жінок (58%) виявила власну незгоду із вказаним гендерним стереотипом;
- 47% чоловіків і 17% жінок згодні з тим, що успішною можна вважати тільки ту жінку, яка реалізувалась як дружина та мати. В свою чергу, чоловік є успішним, якщо він реалізувався професійно та має перспективу кар'єрного зростання. Проте більшість опитаних жінок (58%) вважає, що не варто поняття успішності пов'язувати із гендерними стереотипами, які обмежують сфери самореалізації людини;
- 62% чоловіків і 41% жінок відзначили, що чоловік повинен повністю матеріально забезпечувати власну родину; 52% жінок і 34% чоловіків вважають, що матеріальна відповідальність за сім'ю повинна рівним чином розподілятися між чоловіком і жінкою;
- переважна більшість опитаних (85% чоловіків та 88% жінок) вважає, що якщо жінка реалізовується професійно, це не здійснює негативного впливу на родину. Разом із цим до суто жіночих обов'язків студенти віднесли: 1) перебування у декретній відпустці – 59% чоловіків та 58% жінок, 2) підтримання чистоти, затишку, комфорту в оселі – 42% чоловіків та 45% жінок, 3) піклування про здоров'я всіх членів сім'ї – 35% жінок та 17% чоловіків, 4) піклування про зовнішній вигляд всіх членів родини – 30% жінок та 7% чоловіків, 5) приготування їжі – 28% чоловіків та 15% жінок, 6) виховання дітей – 19% чоловіків та 8% жінок. І тільки 19% чоловіків та 23% жінок відмітили, що жоден із представлених обов'язків не є суто жіночим;
- при виборі рис, які властиві ідеальній жінці та ідеальному чоловікові до яскраво виражених фемінних рис студенти віднесли: доброту (75% від загальної кількості опитаних), зовнішню привабливість (67%), відсутність шкідливих звичок (60%), вміння вести домашнє господарство (54%), лагідність (52%). Найяскравішими маскулінними рисами виявились: надійність (84%), рішучість (82%), відповідальність (79%), працьовитість (71%), хоробрість (69%), фінансова незалежність (65%). Найбільш значущими гендерно-нейтральними рисами (характерними для обох статей) виявились: розум (~87%), вірність (~80%), турботливість (~67%).

.Отже, виходячи із отриманих анкетних даних, можна зробити наступні **ВИСНОВКИ**:

1. Достатньо велика частина опитаних студентів підтримує гендерні стереотипи маскулінності та фемінності, які формують експектації гендерно вірної жіночої та чоловічої поведінки.

Портрет ідеальної жінки, отриманий в результаті опитування, не просто зображує жінку представницею «слабкої статі», але й відбиває та підтримує гендерну нерівність, що має місце в сучасному українському суспільстві. Так, якщо не брати до уваги отримані в ході опитування нейтральні риси, ідеальна жінка, з погляду респондентів, має бути доброю, зовнішньо привабливою, не мати шкідливих звичок та вміти вести домашнє господарство. Крім того, ідеальна жінка має бути не амбітною (84% жінок і 88% чоловіків), а 77% жінок і 90% чоловіків допускають її фінансову залежність.

Поряд із цим більшість студенток (54%) відмовилася б сидіти вдома і вести домашнє господарство, якби їм випала така можливість, а при виборі місця роботи вони у першу чергу будуть звертати увагу на перспективу кар'єрного

зростання (72%) та розмір заробітної платні (78%).

Тобто результати опитування дають нам можливість говорити про те, що отриманий ідеальний образ жінки не відповідає викликам сучасної дійсності, а відображає ґендерні стереотипи традиційної української родини, які в умовах абсолютної ґендерної некомпетентності сприймаються молодим поколінням як певний стандарт. Така невідповідність життєвих реалій і ґендерних стереотипів, як ідеальних зразків наслідування, може призводити як до внутрішньоособистісних, так і міжособистісних ґендерних конфліктів.

Важливо відмітити, що одним із негативних ефектів ґендерних стереотипів маскулінності та фемінності є гальмування розвитку тих якостей, які не відповідають уявленням про «справжнього» чоловіка або «справжню» жінку. Жіноча емоційність та чоловіча незворушність є стійкими ґендерними стереотипами, що беруть свій початок від самого народження дитини, коли розпочинається складний процес ґендерної соціалізації. Так, більшість опитаних (76% жінок та 55% чоловіків) підтримала даний стереотип, відмітивши, що жінки є більш емоційними, ніж чоловіки.

2. Хоча більшість учасників опитування вважає, що професійна реалізація жінки не впливає негативно на родину, проведено анкетування виявило, що для великої кількості респондентів характерними є ґендерні стереотипи, пов'язані із ґендерними ролями як в сфері сімейних відносин, так і в сфері професійної діяльності. Наприклад, тезу про те, що жінка – берегиня домашнього вогнища, а чоловік – годувальник родини, підтримало 45% жінок та 47% чоловіків. Разом із цим більшість опитаних жінок (52%) і 34% чоловіків вважають, що матеріальна відповідальність за сім'ю повинна рівним чином розподілятися між чоловіком і жінкою. Тобто результати опитування підтверджують той факт, що з огляду на економічні умови життя та потребу і бажання самореалізації, сучасна жінка є переобтяженою, оскільки несе мінімум подвійний тягар: як один із інвесторів сімейного бюджету та як «берегиня домашнього вогнища».

Щодо сфери професійної діяльності, то на прямих питаннях про проблеми працевлаштування, кар'єрного зростання, статі керівника та статі спеціаліста, який надає послуги, були отримані переважно ґендерно нейтральні відповіді. Однак тезу про те, що жіноча логіка відрізняється від чоловічої, підтримало 75% жінок та 68% чоловіків; тезу – чоловікам більше притаманні лідерські та управлінські якості, жінки більше схильні до організаторської та виконавчої діяльності – 38% чоловіків та 20% жінок.

3. Більша частина опитаних студентів підтримують ґендерні стереотипи, пов'язані зі змістом діяльності чоловіків і жінок. Так, переважна більшість респондентів віднесла до суто чоловічих професій ті, предметом діяльності яких є техніка («Людина – Техніка» 343 згадування). Серед названих чоловічих професій лідирують: шахтар, будівельник, водій, сантехнік та електрик.

До суто жіночих професій переважна більшість студентів віднесла ті професії, предметом діяльності яких є людина («Людина – Людина» 312 згадувань). Серед названих професій переважають педагогічні види трудової діяльності та сфера послуг: вихователь, вчитель, перукар, продавець, кухар, медична сестра та ін. Промовистим є той факт, що жоден респондент не пов'язав жінку із професіями типу «Людина – Техніка». І тільки 6 із 260 опитаних студентів висловили думку про те, що не існує суто жіночих та суто чоловічих професій.

ґендерні стереотипи, пов'язані зі змістом діяльності чоловіків та жінок, ґрунтуються на ґендерних стереотипах маскулінності та фемінності, які, у свою чергу, виправдовуються теоріями про природне призначення статей (есенціалізмом). Так, професіям типу «Людина – Людина» в основному приписуються фемінні якості: комунікабельність, доброзичливість, акуратність, привітність, спостережливість тощо; а професіям типу «Людина – Техніка» – маскулінні: високий інтелект, гарна координація рухів, зосередженість, витривалість, стійка нервова система тощо.

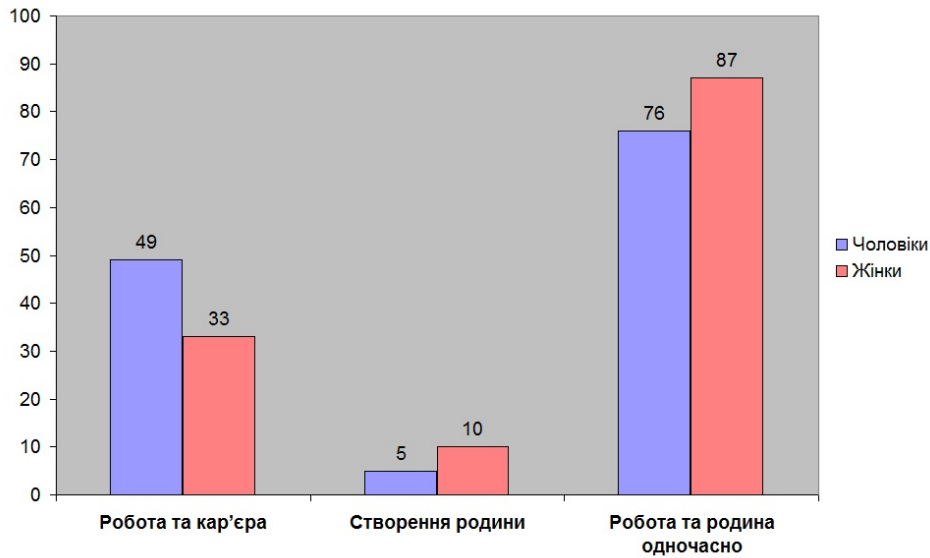
Виходячи з усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що чоловіки у більшій мірі дотримуються традиційних ґендерних стереотипів, а також більше страждають на ґендерну сліпоту, ніж жінки. У свою чергу жінки, хоча і демонструють у деяких питаннях більш прогресивні погляди та більш високу ґендерну чутливість у порівнянні з опитаними чоловіками, самі вступають джерелом ґендерної нерівності, наслідуючи ті чи інші ґендерні стереотипи.

З огляду на отримані результати дослідження, можемо говорити про необхідність ґендерної освіти на всіх етапах становлення особистості, формування її ґендерної компетентності. Разом із тим традиційна система ґендерних установок у значній мірі ускладнює процес упровадження ґендерної освіти, оскільки вимагає від індивіда відтворення ґендерних стереотипів як соціальної норми, сприяючи тим самим постійному відтворенню ґендерної нерівності та маргіналізації й стигматизації тих соціальних груп або окремих осіб, які не відповідають ustalеним уявленням нормальності. Традиційні ґендерні стереотипи (як-то – берегиня домашнього вогнища, слабка / сильна стать, жіноча емоційність і чоловіча незворушність тощо) не відповідають ні потребам сучасної особистості зокрема, ні реальній дійсності в цілому. Дисонанс ґендерних стереотипів та українських реалій якнайкраще актуалізує основне завдання фемінізму «другої хвилі» – навчити жінок приймати свою рівність із чоловіками в усіх сферах соціальної ієрархії, позбутися комплексу власної неповноцінності, який патріархатною системою цінностей підноситься як перевага «слабкої статі», навчитися користуватися набутими правами.

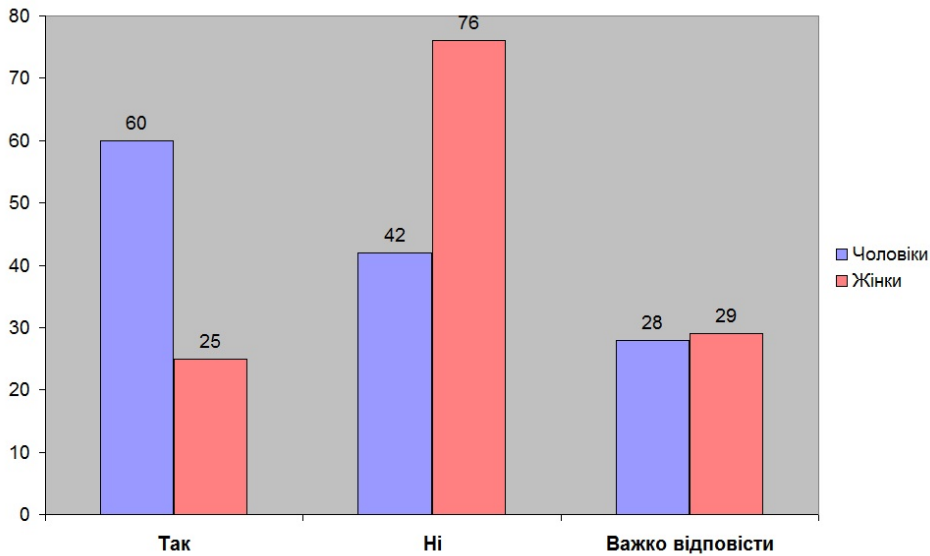
Спираючись на результати проведеного опитування, на нашу думку, варто акцентувати увагу саме на високому рівні ґендерної некомпетентності опитаної молоді та почасти її неготовності сприймати ту інформацію, яка не вписується в ustalену, традиційну картину світу. Вважаємо, що комплексний ґендерний підхід у сфері освіти зможе зрушити ситуацію у бік творення ґендерно чутливого й толерантного суспільства.

Нижче представлені відповіді на питання анкети у вигляді діаграм з необхідними поясненнями та зауваженнями.

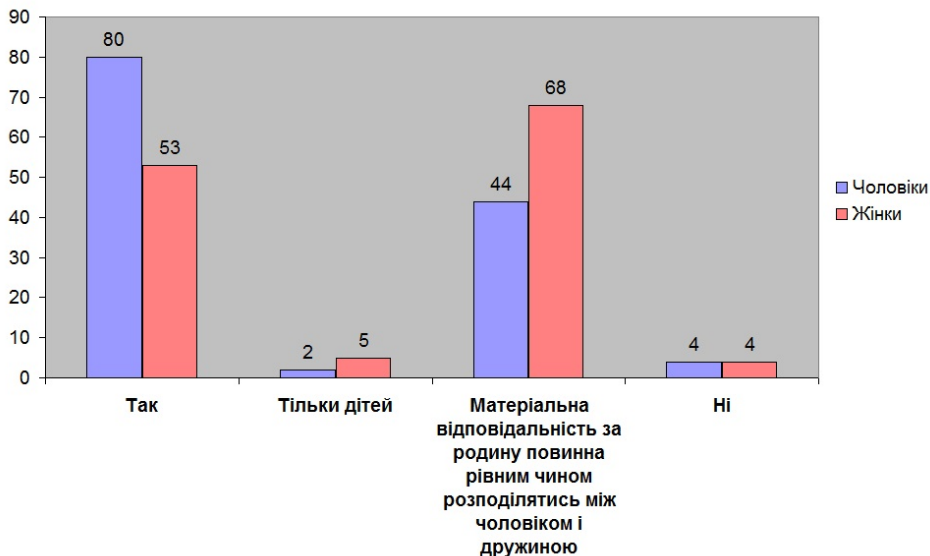
1. Яка перспектива на майбутнє сьогодні для Вас є найважливішою?

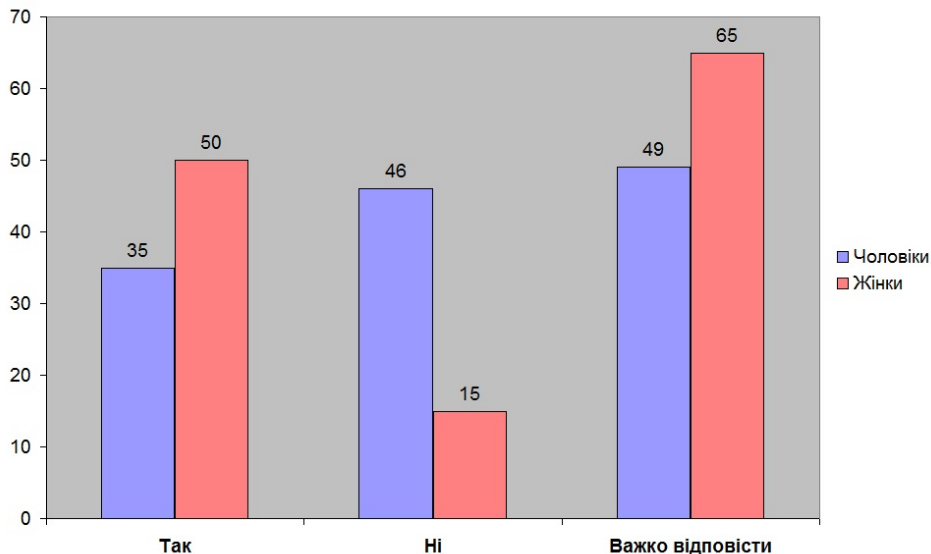
2. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що основна роль жінки в суспільстві пов'язана з її «природним» призначенням – родина, чоловік, діти?

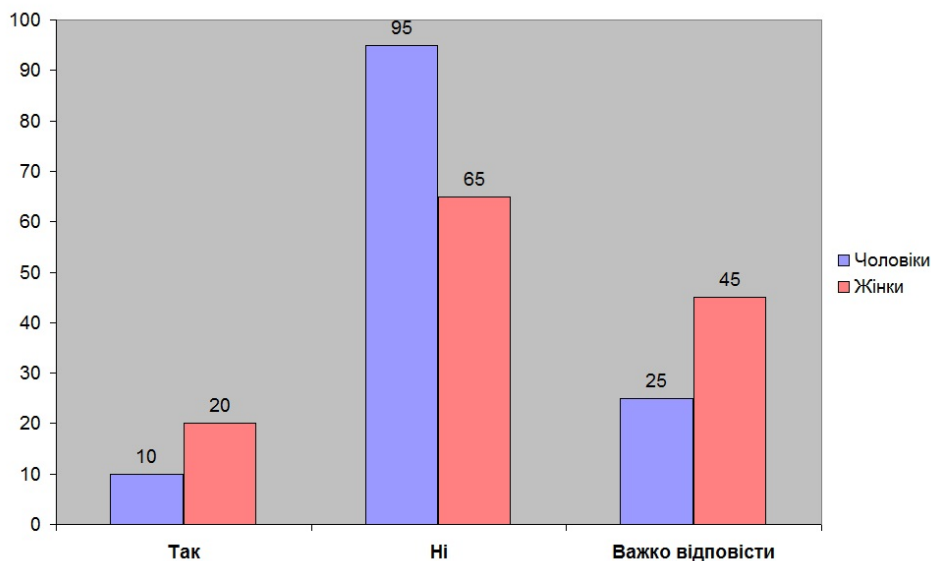
3. Чи повинен чоловік повністю матеріально забезпечувати власну родину?

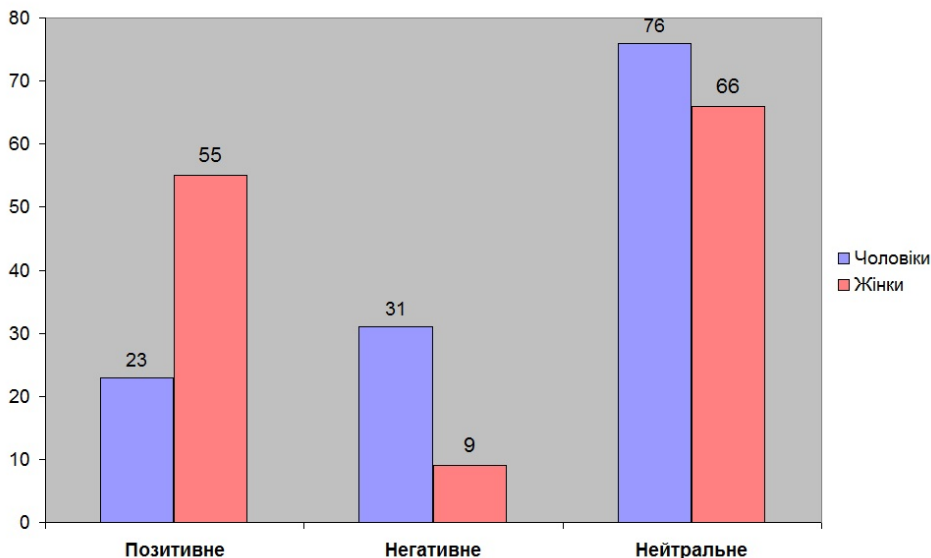
4. Чи змогли б Ви пов'язати Ваше життя з людиною, яка вже має дитину (дітей) від попередніх стосунків?

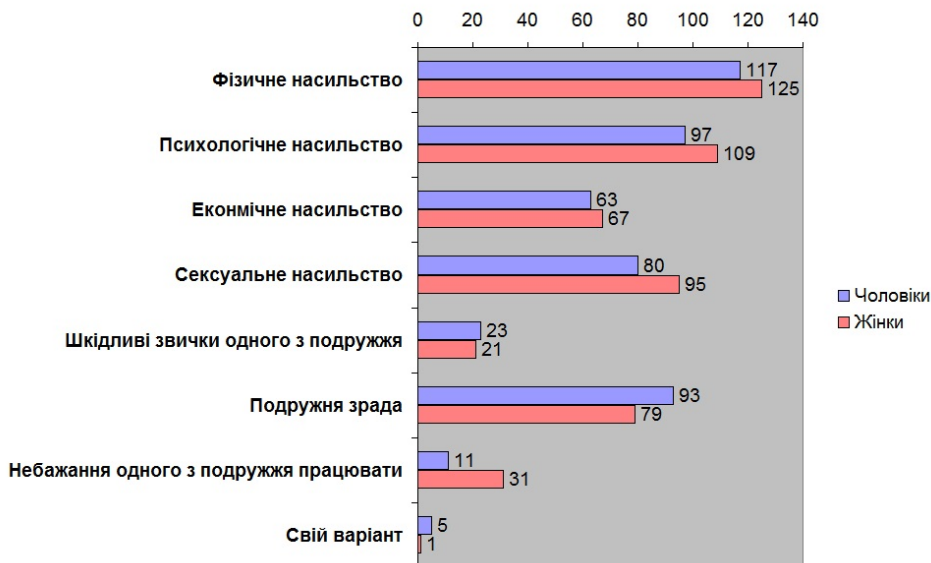
5. Чи змогли б ви пробачити невірність шлюбному партнеру?

6. Якщо самотня жінка народжує дитину «для себе», Ваше ставлення до цього:

7. В яких випадках, на Вашу думку, розлучення є виправданим?

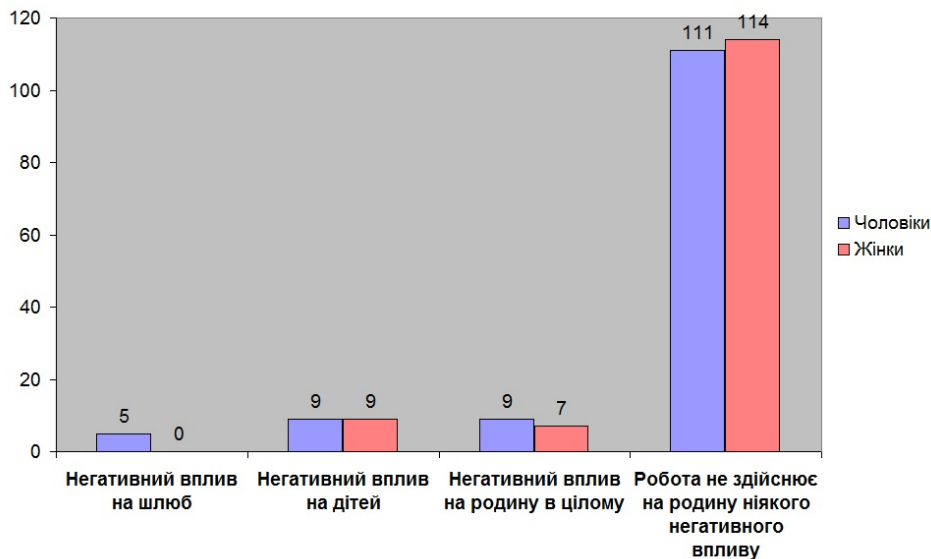

Серед чоловічих відповідей, які увійшли до позиції «Свій варіант»: нерозуміння партнерів, не зійшлись характерами, згасли почуття, коли люди не можуть перебувати разом в одній кімнаті, розлучення не може бути виправдано взагалі; серед жіночих – відсутність кохання.

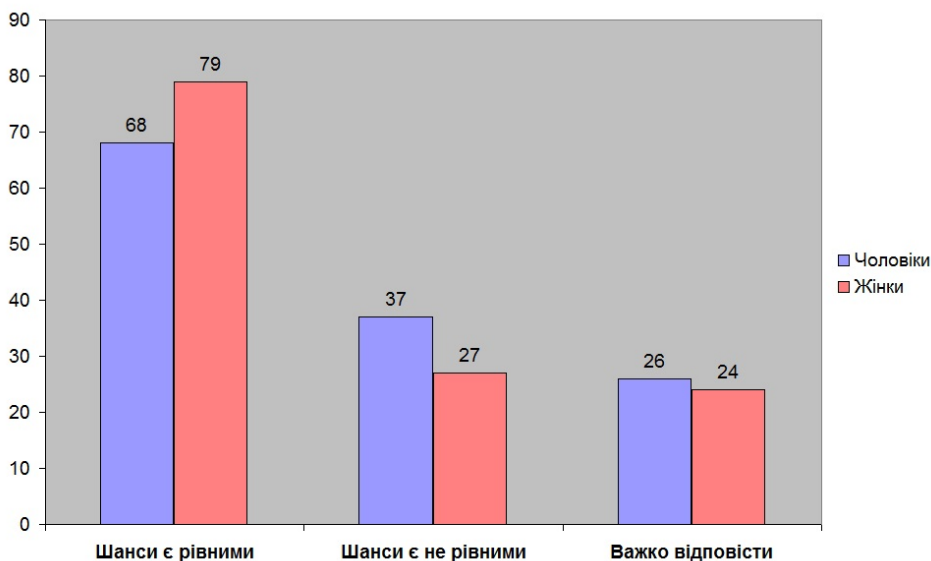
8. Які з перелічених обов'язків, на Вашу думку, є суто жіночими?

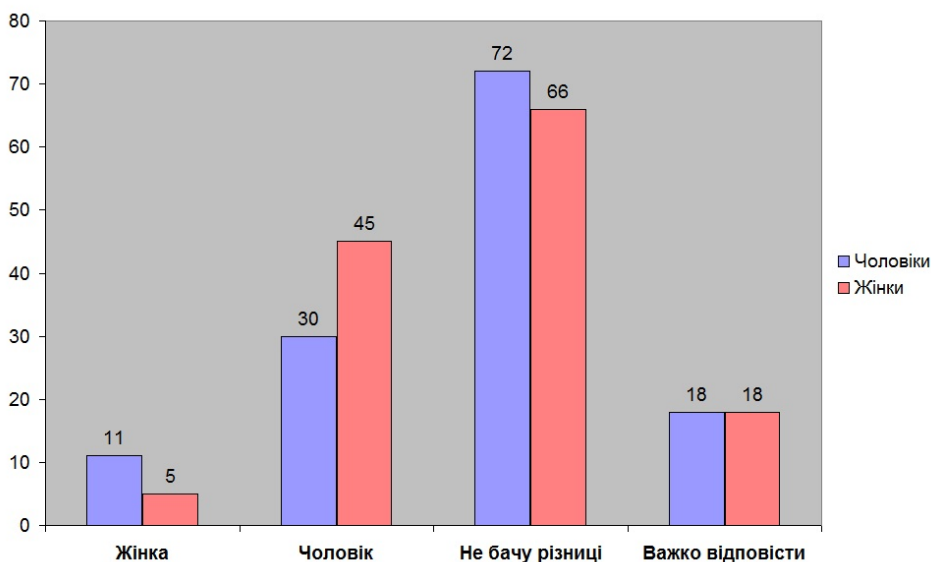
9. На Ваш погляд, якщо жінка працює, це здійснює:

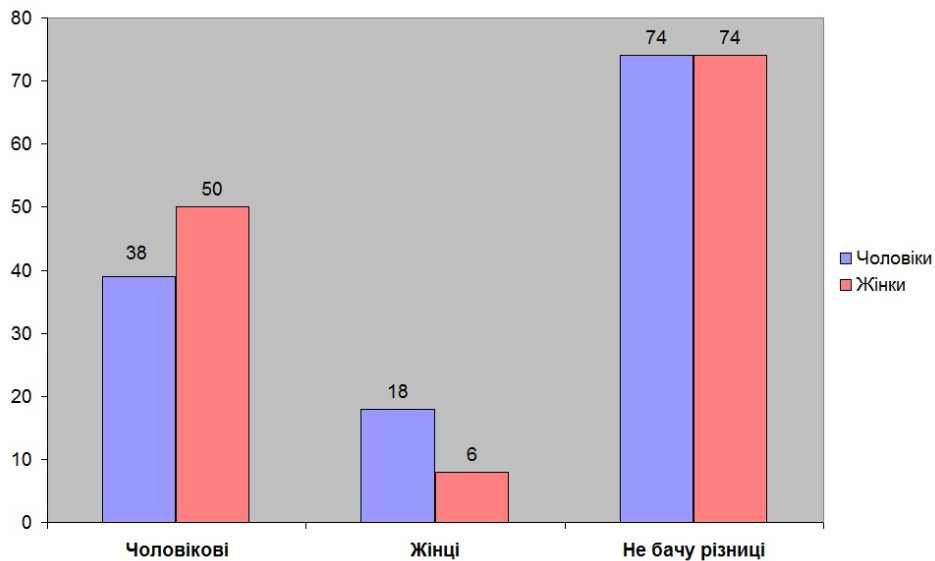
10. Як Ви вважаєте, чи мають чоловіки та жінки в реальності однакові шанси професійного зростання та просування?

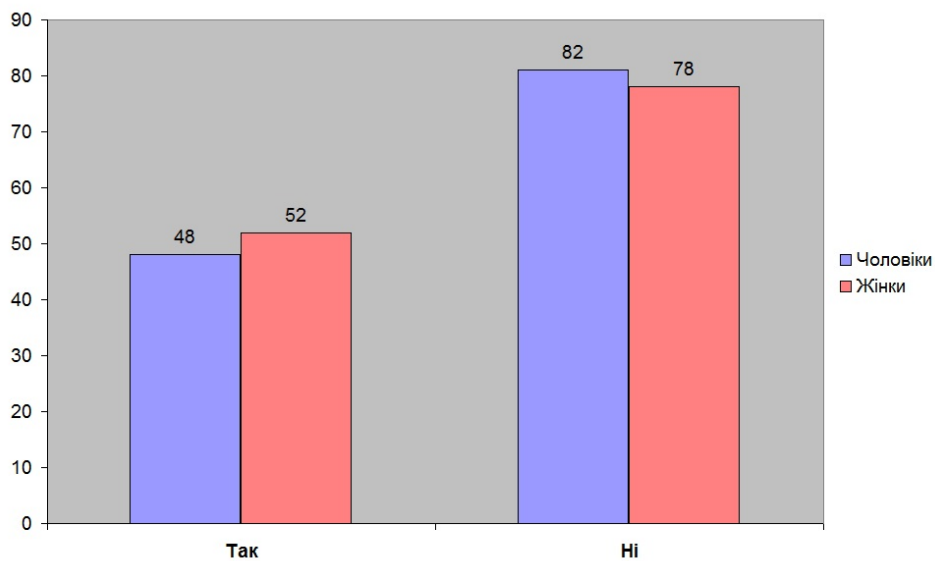
11. Якщо Вам запропонували на вибір, під чийм керівництвом працювати – жінки чи чоловіка, якою б була Ваша відповідь?

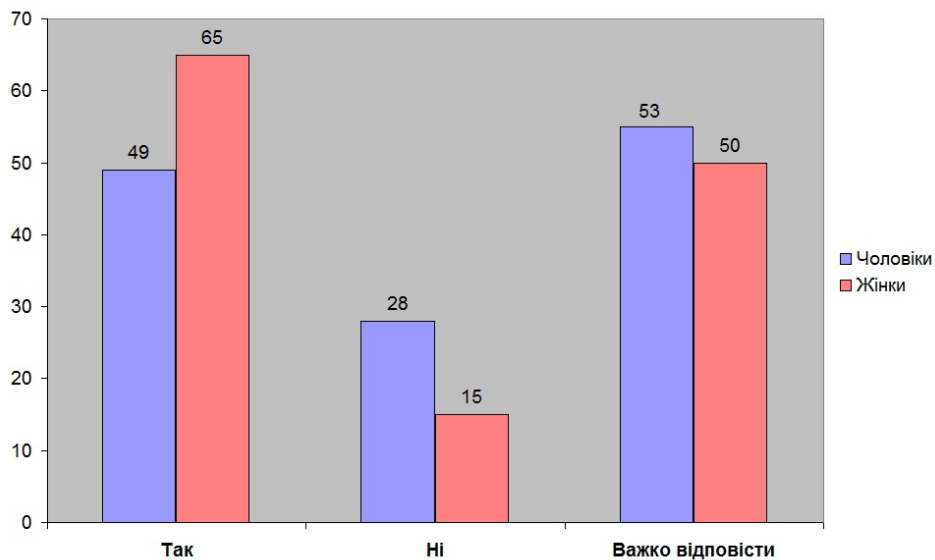
12. На Вашу думку, кому простіше влаштуватися на високооплачувану роботу:

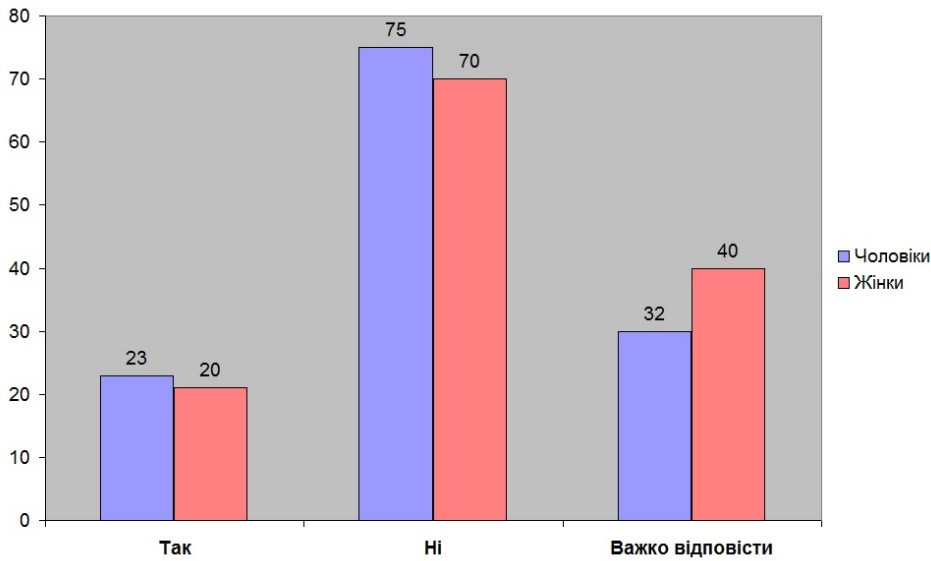
13. Чи знаєте Ви, що середня статистична заробітна платня жінки в Україні менша за чоловічу?

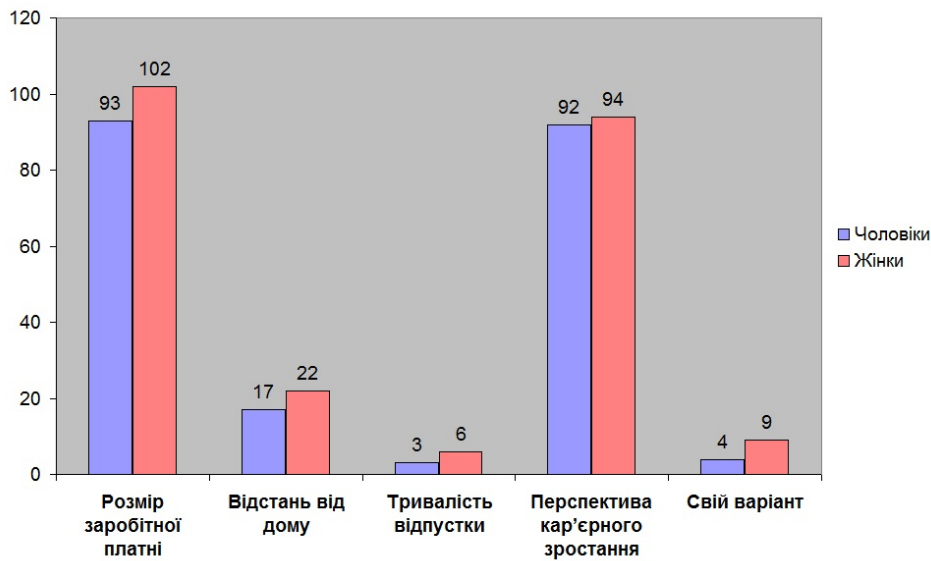
14. Якщо робота не приносить морального задоволення, чи варто її змінювати навіть на менш оплачувану?

15. Чи відмовились би Ви від роботи, якщо була б можливість сидіти вдома та займатися домашнім господарством?

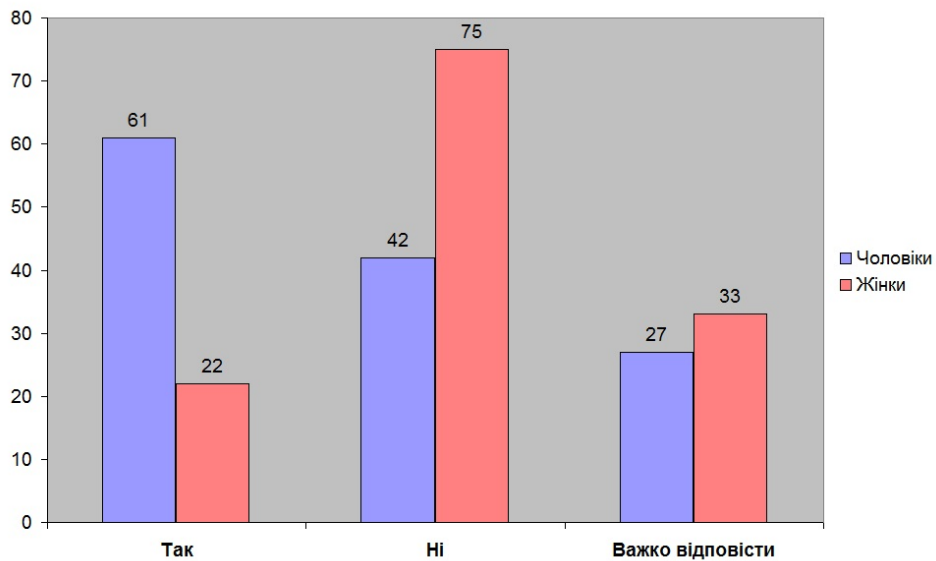

16. Під час вибору місця роботи, на що Ви будете звертати увагу в першу чергу?

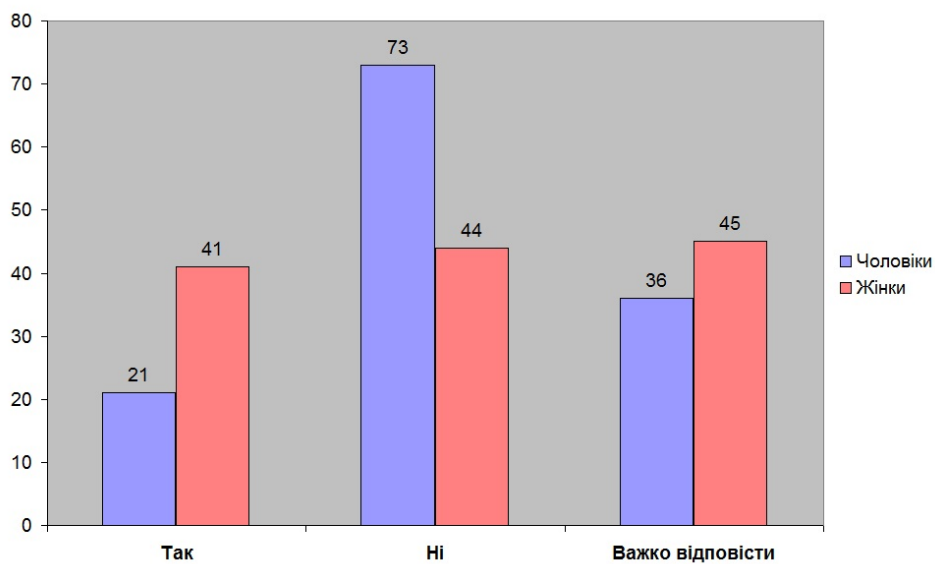

Серед чоловічих відповідей, які увійшли до позиції «Свій варіант»: чи буде ця робота оплачуваним хобі, чи буду я отримувати від роботи задоволення (2), робоча атмосфера; серед жіночих – відповідність власним інтересам (3), умови праці, чи зможу я принести користь суспільству, атмосфера в трудовому колективі, графік роботи (3), моральне задоволення.

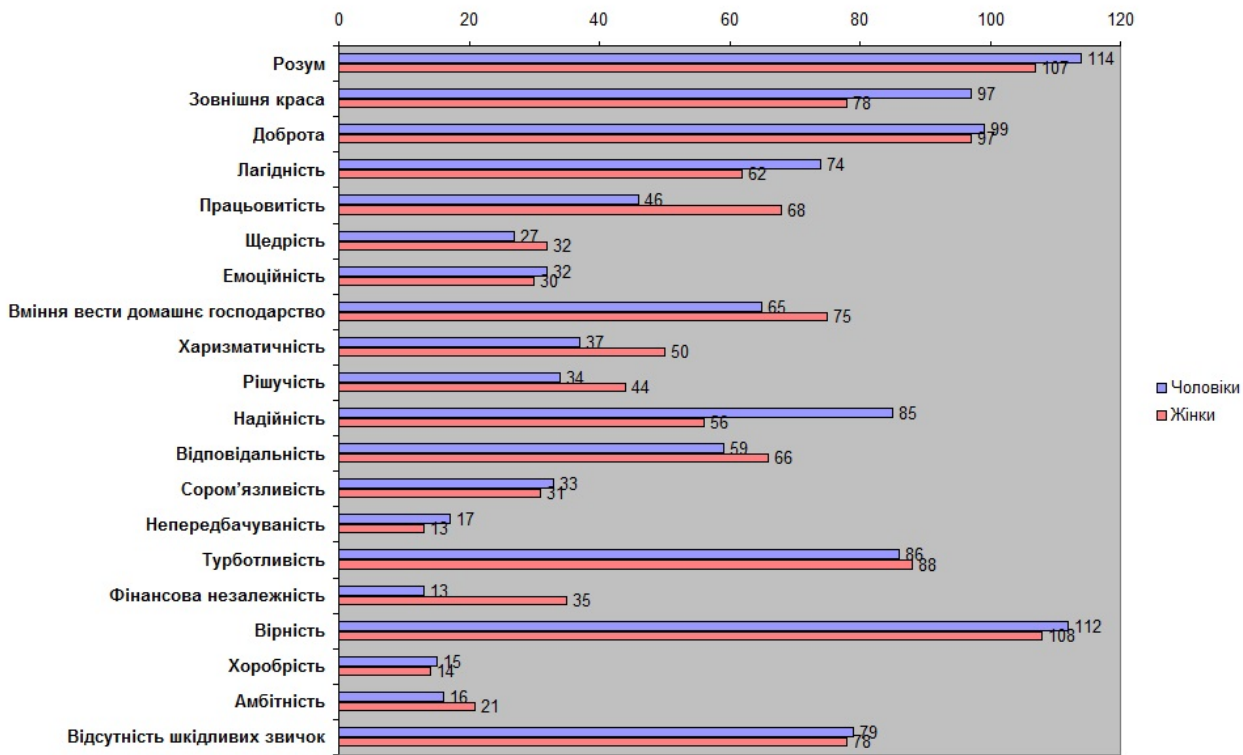
17. В сучасному українському суспільстві поняття «успіх» тісно пов'язується із статтю людини. Жінка вважається успішною тільки тоді, коли вона реалізувалась як дружина та мати. В свою чергу, чоловік вважається успішним, якщо він реалізувався професійно та має перспективу кар'єрного зростання. Чи підтримуєте Ви цю думку?

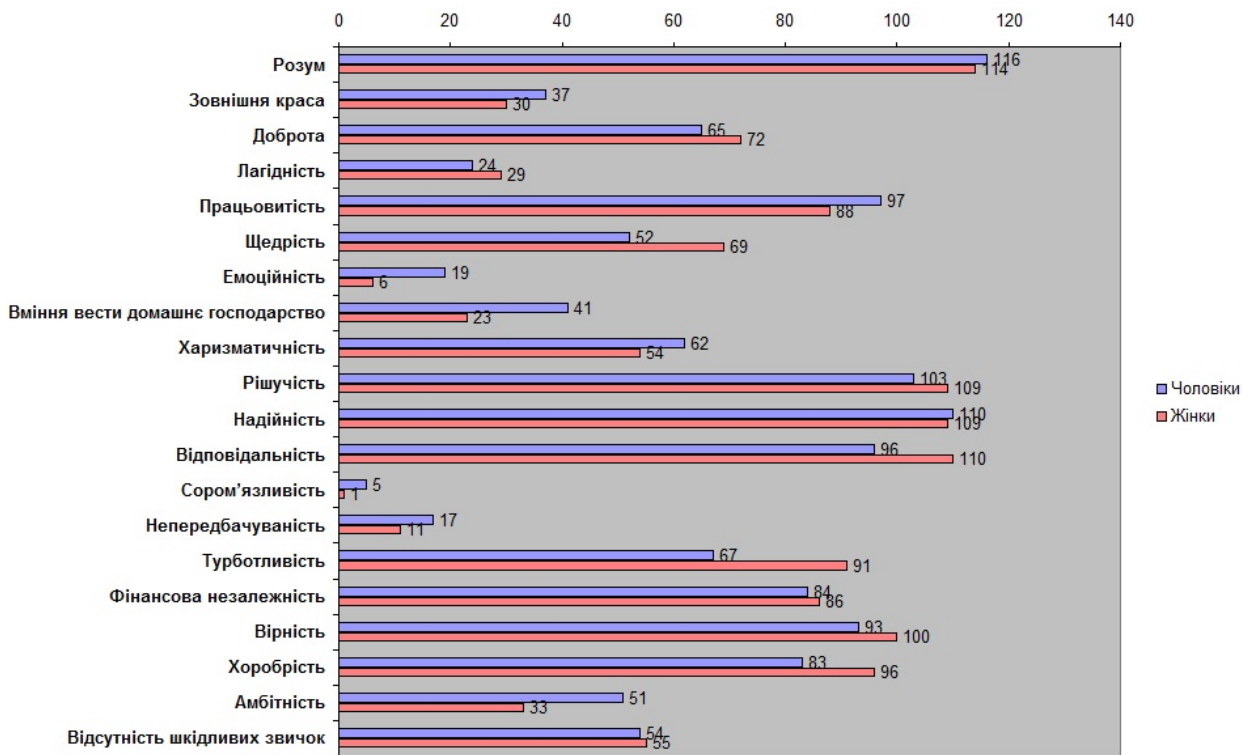
18. На Вашу думку, чи зазнає сьогодні жінка в реальному житті дискримінації щодо просування її за професійною лінією?

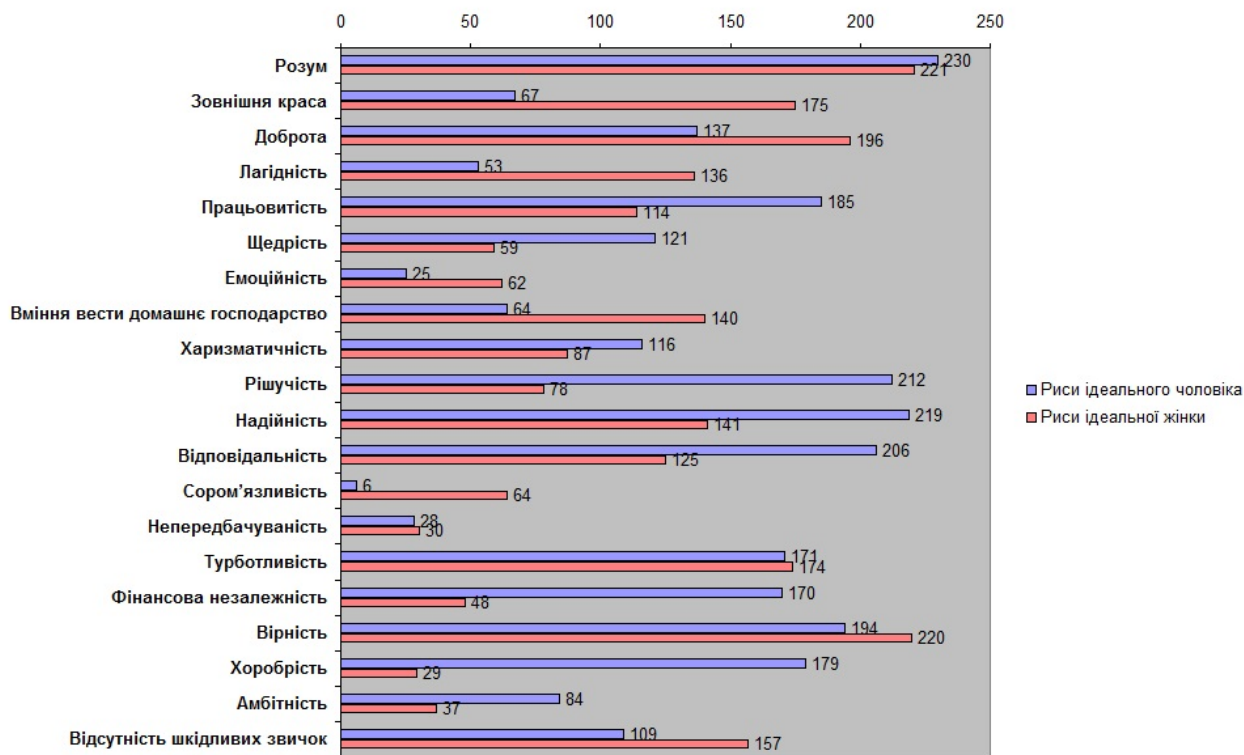
21. Оберіть декілька із запропонованих рис, що, на Вашу думку, описують ідеальну жінку:

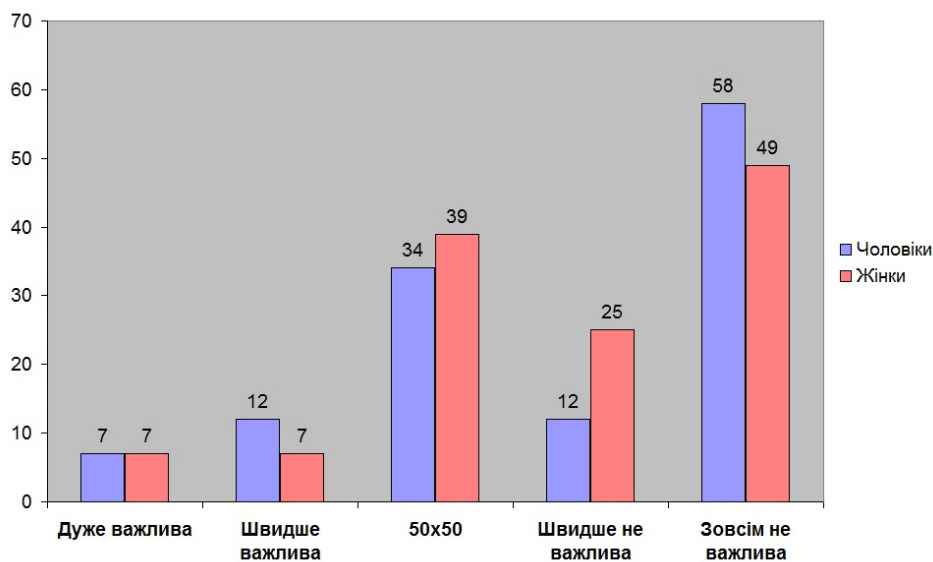
22. Оберіть декілька із запропонованих рис, що, на Вашу думку, описують ідеального чоловіка:

Образ ідеального чоловіка та ідеальної жінки на основі запропонованих рис (суміщення двох попередніх діаграм):

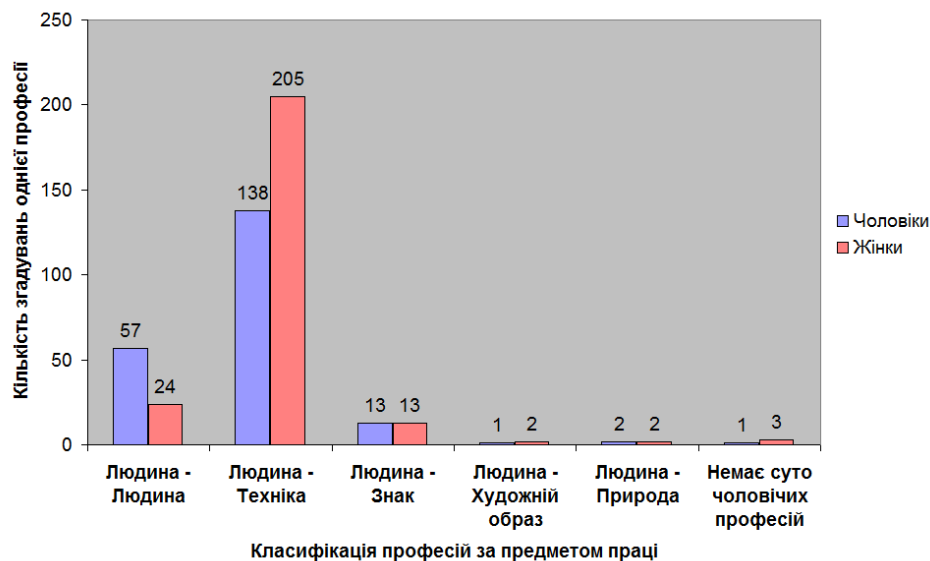

23. Наскільки важливою для Вас є стать людини, що надає Вам професійні послуги (продавець, вчитель, лікар, перукар тощо)?

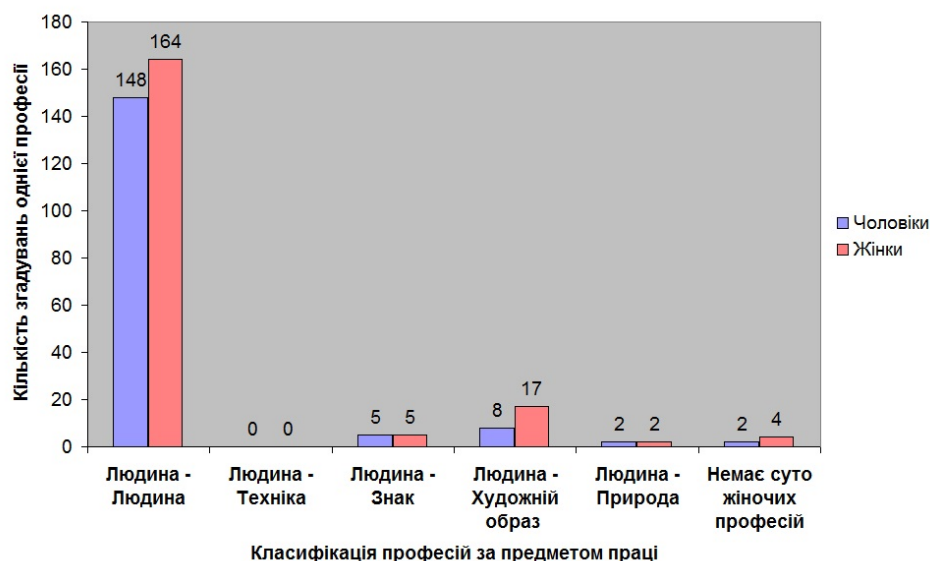
Для обробки наступних відкритих питань, про суто жіночі та суто чоловічі професії, була застосована класифікація професій за предметним змістом, запропонована професором, доктором психологічних наук Є.О.Клімовим. Вчений виділяє п'ять видів предметів, з якими взаємодіє людина: людина, техніка, знак (знакова система), художній образ, природа. Відповідно всі згадані студентами професії були співвіднесені з 5 групами професійної діяльності людини: «Людина – Людина», «Людина – Техніка», «Людина – Знак», «Людина – Художній образ», «Людина – Природа».

24. Назвіть професії, які, на Вашу думку, є суто чоловічими:

Не дали відповідь на дане питання 31 опитуваний (всі чоловіки). П'ятеро осіб (чоловіки) віднесли до суто чоловічих професій посаду директора, двоє (чоловіків) – президента, один (чоловік) – декана.

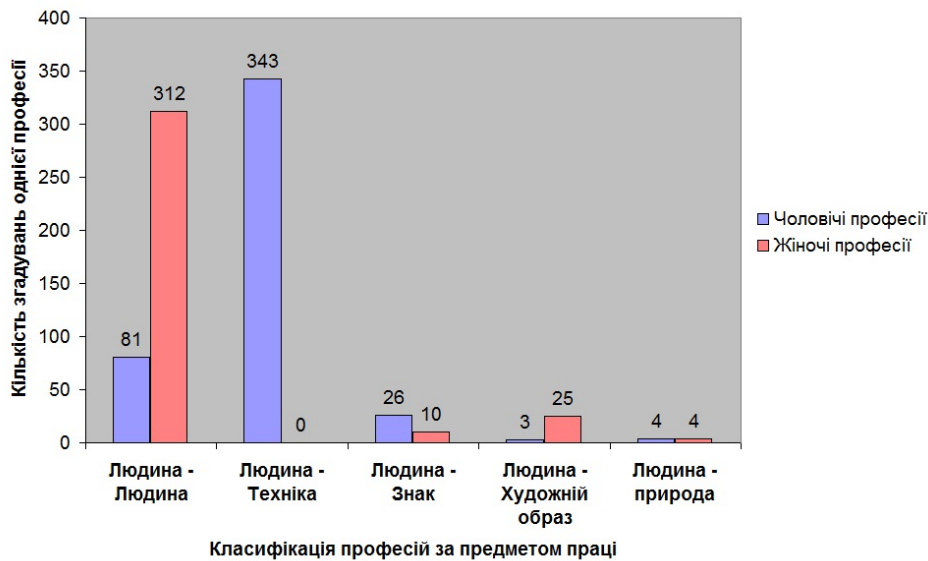
25. Назвіть професії, які, на Вашу думку, є суто жіночими:

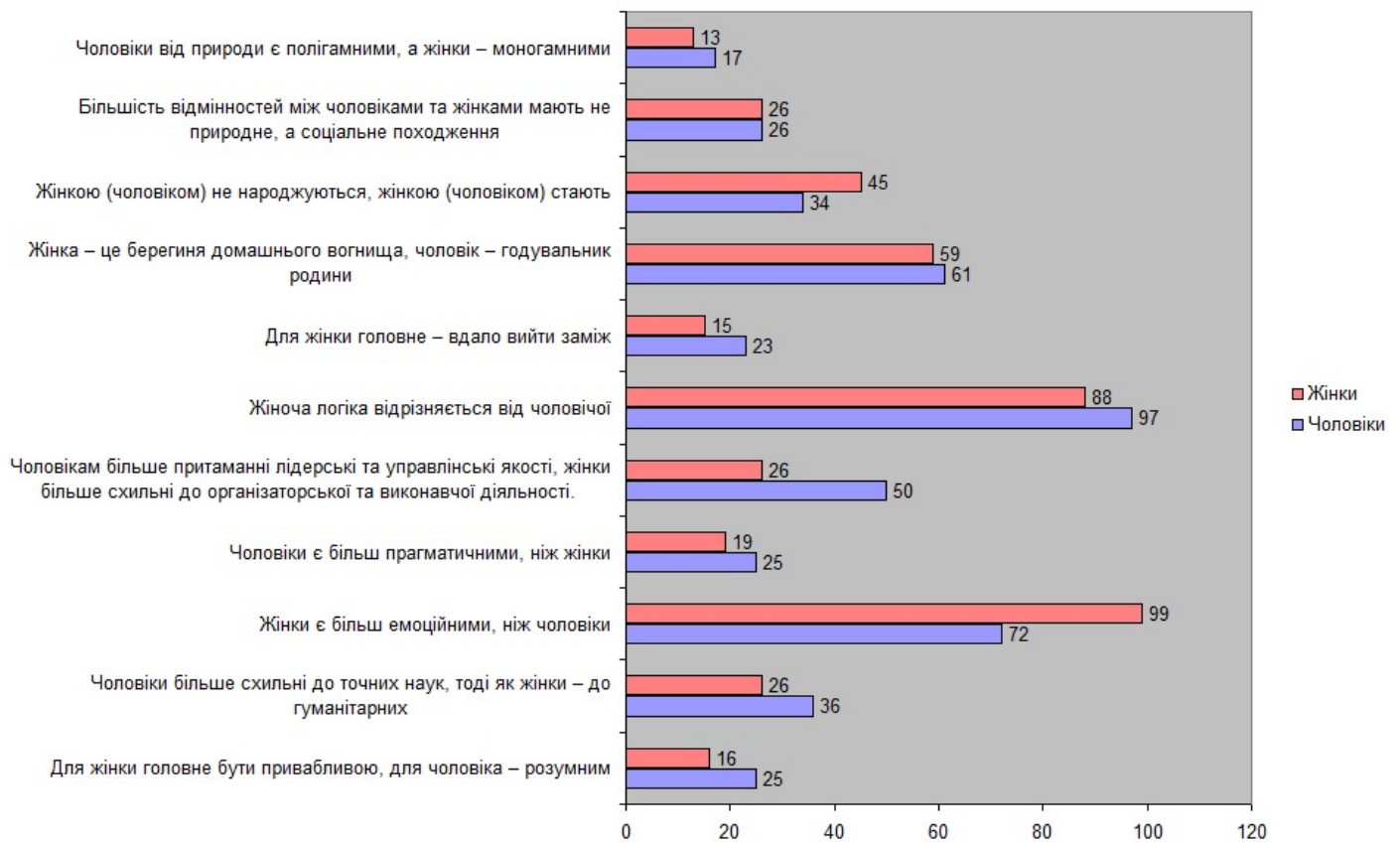
Не відповіли на дане питання 66 осіб (42 чоловіки та 24 жінки).

Серед чоловічих відповідей, що не увійшли до діаграми: сурогатна мати (позначили 4 особи), домогосподарка (3 особи), професії гуманітарного напрямку (1) та професії, що надихають чоловіків (1).

Чоловічі та жіночі професії (суміжна діаграма попередніх двох):

26. Оберіть твердження, з якими Ви погоджуєтесь:

Шевченко З.В. Результати анкетного опитування «Гендерні стереотипи сучасної студентської молоді» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://a-z-gender.net/ua/rezultati-anketnogo-opituvannya-genderni-stereotipi-suchasnoi-studentskoi-molodi.html>